

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 94 (430+397.4) «1945/1995»

РУХ ЗА ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА СІНТІ ТА РОМІВ У ФРН (1945-1995 рр.)

В'ячеслав Лукіячук

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Україна, 01030, м. Київ, вул. Леонтовича, 5

e-mail: slavianlukian@ukr.net

Проблема захисту національних меншин залишається сьогодні однією із найактуальніших проблем сучасності. Незважаючи на заяви про те, що всі особи народжуються рівними у своїх правах і всі народності є невід'ємними складовими людства, практика свідчить, що дотепер не усунені глибинні причини, що породжують проблеми національних меншин.

Порушення прав національних меншин і зневага до них часто викликали серйозні ускладнення, а деколи призводили і до трагічних наслідків. Так це було й у випадку з громадою сінті та ромів у Німеччині у 1933-1945 рр. Роми – друга за чисельністю етнічна група Європи, яка пережила геноцид під час Другої світової війни. Після її закінчення прагнення сінті та ромів повернути втрачені права та свободи і стати повноправними членами німецького суспільства переросло у рух за громадянські права.

Проблема дослідження руху сінті та ромів за громадянські права у Німеччині почала розроблятися наприкінці ХХ ст. Серед ромологів, що зверталися до окресленого питання, у першу чергу слід виділити тих, що зробили найбільш вагомий внесок у розробку зазначеної теми, а саме зарубіжні дослідники: С. Мілтон [13], Г. Леві [8], Г. Маргаліт [10], Ю. Кнесбек [7], Я. Матрац [12] та інші. Вчені досліджували різні аспекти руху за громадянські права сінті та ромів: дискримінаційні прояви після Другої світової війни у ФРН, заснування та діяльність організацій, що боролися за відновлення прав у післявоєнній Німеччині, зв'язок організацій ромів ФРН із європейськими та міжнародними організаціями.

Метою роботи є аналіз руху за громадянські права сінті та ромів у ФРН. Відповідно до мети сформульовано такі завдання: визначити основні етапи руху та його мету; дослідити

діяльність провідних організацій у процесі боротьби та встановити роль впливу міжнародних організацій на розвиток руху ромів за громадянські права.

Одним із перших ромологів, що вийшов за межі досліджень геноциду ромів під час нацистського панування, був відомий американський науковець, старший співробітник Меморіального музею Голокосту у Вашингтоні (США) – С. Мілтон. За його науковою концепцією, відносно ромів, як і євреїв, нацистський режим застосовував послідовну політику знищення. Дискримінаційні прояви щодо сінті та ромів у Німеччині після війни дослідник розцінював, як безперервний процес переслідування етнічної групи за расовою ознакою [13].

Інший американський учений – Г. Леві є автором багатьох книг, які, у тому числі, стосуються політики нацистської Німеччини щодо сінті та ромів. Одна з них – «Нацистське переслідування циган» [8] була піддана критиці за применшення масштабів геноциду ромів. Але незважаючи на це, праця Г. Леві є надзвичайно важливим доповненням до загального здобутку. Вона ґрунтується на документах з німецьких архівів і різних урядових установ. Крім дослідження самого геноциду, робота також містить свідчення щодо долі сінті та ромів у повоєнній ФРН, зокрема про діяльність перших ромських організацій і розвиток руху за громадянські права.

Ізраїльський історик Г. Маргаліт логічно доповнює історичний запис, що стосується вивчення важкого становища сінті та ромів у Німеччині до, під час і після епохи Третього рейху [10]. Спираючись на велику кількість німецьких джерел, науковець досліджує зміни у ставленні до статусу ромів та їх інтеграції у німецьке суспільство у другій половині ХХ ст.

Книга німецької дослідниці Юлії фон дем Кнесебек [7] охоплює період з кінця Другої світової війни і до початку активної фази руху за громадянські права ромів на початку 1980-х рр. У своїй праці вона не тільки відображає процес боротьби за компенсації, а й те, як самі роми сприймали цю боротьбу. Головною перешкодою на шляху до їх інтеграції у німецьке суспільство, автор вважає сталість визначення, що переслідування етнospільноти націонал-соціалістами здійснювалося не на расовій основі, а було запобіжним заходом поліції внаслідок їхньої, начебто вродженої, асоціальності. Успіхи у боротьбі за компенсації жертвам нацистських переслідувань лежали у спільній площині з вимогами визнання сінті та ромів як національної меншини у ФРН. Автор аналізує зміни у сприйнятті ромів німецьким суспільством і засоби, за допомогою яких була досягнута їх інтеграція.

Ретельний аналіз проблеми здійснив Я. Матрац – відомий англійський лінгвіст, який спеціалізується на мові ромів. У своїй статті [12] він визначив основні етапи боротьби за громадянські права та виявив їх головні особливості. Також значну увагу ромолог приділив найвідомішій організації у ФРН, що займалася відстоюванням прав і свобод цієї етнospільноти – Центральній раді німецьких сінті та ромів.

У 1945 р. люди, що пережили нацистський режим, стали повертатися до своїх довоєнних місць проживання у Німеччині. Сім'ї сінті та ромів часто наражалися на значний опір проти прийому їх у Німеччині і ті, що переїхали, не мали впевненості, що отримають громадянство. Більшість з них не мала житла, була безробітною та часто страждала від серйозних проблем зі здоров'ям, які були спричинені переслідуваннями за роки війни.

Зазначене дало поштовх для створення жертвами переслідувань мережі взаємної підтримки та допомоги. У перші роки після війни сінті та роми зверталися за підтримкою у забезпеченні прописки, житла та медичної допомоги, а пізніше мали намір вимагати матеріальних і моральних відшкодувань як жертви расових переслідувань [3, с. 274].

Дуже часто організаційні форми, які приймали євреї, комуністи й інші групи, що переслідувалися нацистами та вижили, були скопійовані ромами, які почали формувати свої власні мережі. Однією з перших таких організацій був Комітет німецьких циган, заснований у 1946 р. у Мюнхені. Засновниками його були Карл Йоахім-Армін і Георг Таубер. Члени цього Комітету вимагали дозволу представляти ні-

мецьких сінті та ромів як обвинувачів на Нюрнберзькому процесі, визнання їх в якості жертв нацистських переслідувань і компенсацій за це. Вони також зажадали, щоб ромів Німеччини визнали в якості етнічної меншини з рівними економічними та культурними правами [6, р. 32]. Але, на жаль, такі спроби були безрезультатними.

З утворенням 20 вересня 1949 р. на території західних окупаційних зон Федеративної Республіки Німеччина (ФРН), частину повноважень у сфері соціальних та економічних питань було делеговано земельним німецьким урядам. Тепер за підтримки адміністрації союзників вони мали приймати від жертв нацистського режиму заяви та претензії на відшкодування збитків, відповідати за їх обробку. Але земельні уряди відмовились визнати переслідування сінті та ромів як расове і тому відкинули всі претензії на загальній основі. Тобто кожна справа мала б розглядатися окремо. Офіційно такі дії були підкріплені рішенням Верховного федерального суду у м. Кобленц у 1956 р., в якому нацистські переслідування сінті та ромів було визначено як «заходи, спрямовані на запобігання злочинності», виправдовуючи тим самим відхилення компенсаційних претензій [2].

Починаючи з 1950-х рр. у Німеччині було засновано кілька ромських комітетів, спершу, головним чином, для підтримки реституційних вимог, але згодом поле їхньої діяльності було розширене. Зокрема, від імені сінті та ромів вони зверталися до місцевих рад за дозволом про поселення у кемпінги на околицях німецьких міст. Однією з таких організацій була Асоціація жертв расових переслідувань неєврейського походження (нім. «Verband und Interessengemeinschaft rassisch verfolgter nicht-jüdischen Glaubens deutscher Staatsbürger e. V.»), її засновником був Вінценто Розе. Заснована вона була у 1956 р. Асоціація, яка представляла кілька відомих родів сінті, не мала національного характеру та займалася, головним чином, питаннями компенсації його членам за переслідування нацистами, а також притягненням до суду нацистських злочинців [14, р. 230]. Ідентичність у назві навмисно не зазначалася, оскільки на той час самоназва «сінті» була маловідомою у ФРН. Також хотілося уникнути ототожнення з етнонімом «цигани» (нім. «Zigeuner»), який активно використовувався німецьким населенням у побуті й інших сферах життя. Таким чином, після закінчення війни, у першу чергу, вирішувалися матеріальні проблеми членів громади сінті та ромів.

Діяльність перших об'єднань, які займалися захистом прав і свобод цієї етноспільноти у Німеччині, мала стихійний характер і призвела до зростання їх обізнаності про масштаби геноциду. Водночас проявилось небажання влади брати на себе відповідальність за злочини минулого. Це було першим етапом руху за громадянські права ромів (1945-1960-ті рр.).

На другому етапі боротьби ромів за свої права (1970 – поч. 1980-х рр.) відбулася еволюція колективної свідомості серед сінті та ромів. Від вирішення індивідуальних матеріальних проблем активісти перейшли до більш загальних питань. Зокрема почали оскаржувати негативний образ ромів у німецькому суспільстві, з метою зміни державної політики по відношенню до спільноти ромів. Це призвело до поступового розвитку груп активістів, які набули досвіду та стали готовими реалізовувати завдання не тільки від імені окремих сімей, але й від усієї громади на національному рівні. Представники цього руху взаємодіяли й обмінювались думками, що спричинило ідеологічну консолідацію руху за громадянські права.

У 1972 р. Вінценто Розе, один із засновників цього руху, заснував першу самостійну організацію німецьких сінті – Центральний Комітет сінті у Західній Німеччині, яка майже відразу була перейменована на Об'єднання німецьких сінті. Однією з цілей у діяльності цієї організації були файли інституту Ріттера, які містили у собі персональну інформацію про сінті та ромів, що проживали на території Третього рейху. Після війни цими матеріалами продовжували розпоряджатися колишні нацистські науковці. У 1972 р. після того, як було ув'язнено колишніх членів Дослідницького інституту расової гігієни і демографічної біології, більшість файлів прибули до Інституту антропології університету м. Майнц. Звіди вони були передані у 1980 р. до архіву Тюбінгенського університету та використовувалися Софією Ерхардт, колишньою колегою Ріттера, яка продовжувала будувати свою наукову кар'єру вже у демократичній ФРН [8, р. 215]. 1 вересня 1981 р. група ромів зайняла архів, захопила файли Ріттера та перевела їх у Федеральний архів у м. Кобленц. Їх непокоїло не тільки те, що С. Ерхардт продовжувала працювати над матеріалами, які були зібрані за часів нацистського режиму; активісти також прагнули захистити приватне життя осіб, чий фізичні данні та генеалогічне коріння були описані у цих файлах [13, р. 172].

Третій Всесвітній конгрес ромів, організований у м. Геттінген у 1981 р., зіграв значну

роль у зміцненні громадських зв'язків руху за права сінті та ромів у Німеччині. Проте ініціатива й організаційні зусилля, що зробили можливим проведення конгресу, прийшли з-за меж спільноти. Яскравим виразником інтересів ромського етносу протягом цього десятиліття було «Товариство захисту пригноблених народів» (нім. «Gesellschaft für bedrohte Völker»), що розташоване у м. Геттінген. Воно було створене у 1970 р. Діяльність організації була зосереджена на допомозі неавтономним, малим народам по всьому світу, чий культури були поставлені під загрозу через тиск мажоритарних суспільств, і які часто були об'єктом репресій. Німецька спільнота сінті та ромів відповідала критеріям людей, гідних захисту та солідарності Товариства [16].

Засновником і довгостроковим генеральним секретарем організації був Тільман Цюльх – етнічний німець родом зі Східної Пруссії, сім'я якого була змушена евакуюватись із рідного регіону після війни. У м. Геттінген він уперше зустрів ромів, які теж були уродженцями Східної Пруссії, але їм відмовили у репатріації до ФРН на підставі того, що вони не були етнічними німцями. Тому до кінця 1980-х рр. діяльність Товариства, що стосувалася сінті та ромів, була зосереджена навколо двох основних вимог: їх реінтеграції у німецькому суспільстві завдяки реституції прав громадян після Другої світової війни та права на організацію їх суспільного життя вільного від обмежень, що мали місце у повоєнній ФРН [12, р. 54].

Задля подолання несправедливості по відношенню до своїх співвітчизників, Товариство прийняло рішення боротися за визнання сінті та ромів німецькими громадянами, а їх спільноти – етнічною німецькою громадою. Партнерство між Об'єднанням німецьких сінті і Товариством захисту пригноблених народів стало рушійною силою у просуванні громадянських прав ромів у кінці 1970-х рр. Товариство критикувало використання слова «цигани» у ЗМІ та сприяло натомість введенню терміна «сінті та роми», підкреслюючи цим позначення етносу, а не способу життя. Воно також підтримувало публічні демонстрації, такі як поминання жертв концтабору Берген-Бельзен у 1979 р. та голодування у Дахау в 1980 р. [15, р. 210]. Так, місця колишніх концтаборів були вперше використані з метою демонстрації безперервності репресій і дискримінації з боку офіційної влади. Таким чином, було поставлено під сумнів самооцінку ФРН як держави, що попросилась з нацистським минулим.

Також значний внесок Товариства просте-

жувався у формуванні організаційної мережі руху за громадянські права ромів. Третій Всесвітній конгрес ромів звернув увагу громадськості на необхідності створення федерального організаційного утворення на чолі з Об'єднанням німецьких сінті у Гайдельберзі. Назва для нової організації – «Центральна рада німецьких сінті та ромів» (нім. «Zentralrat») – була змодельована за єврейським прикладом – «Центральна рада євреїв Німеччини». У 1982 р. під час заснування Центральної ради, Романі Розе, племінник Вінценто Розе, був обраний на посаду голови цієї організації. Тоді за нього проголосувало дев'ять делегатів членських організацій. З того часу, кожних чотири роки його переобирали на цю посаду. Одним із основних напрямів роботи цієї асоціації було систематичне розслідування та документування переслідувань і вбивств сінті та ромів у часи націонал-соціалізму [4].

Центральна рада визнала розподіл ромів на дві групи – сінті та ромів. Як і єврейська Центральна рада, вона постала як головний федеративний центр із регіональними офісами у кожній з федеральних земель (хоча регіональне об'єднання у Гамбурзі ніколи не приймало федеративну модель Центральної ради, а об'єднання у Нижній Саксонії від'єдналося через певний час після його утворення). Федеративна модель, запозичена у єврейської громади, мала у собі адміністративний поділ, на кшталт держави та її інститутів, і була унікальною, якщо порівнювати її з організаціями ромів в інших країнах Європи.

Завдяки посередницькій ролі Товариства захисту пригноблених народів, стало можливим проведення переговорів делегації Центральної ради на чолі з Романі Розе із соціал-демократичним федеральним урядом Гельмута Шмідта (17 березня 1982 р.), унаслідок чого канцлер ФРН визнав, що геноцид сінті та ромів був здійснений на підставі «расової ознаки». Нарешті вони, як жертви нацистського переслідування, отримали право на компенсацію від федерального уряду. Гельмут Коль підтвердив заяву свого попередника на засіданні Бундестагу 7 листопада 1985 р. Після цього Центральна рада німецьких сінті та ромів отримала політичне визнання і фінансову підтримку держави. Протягом 1980-х рр. сформувалися державні фонди у федеральних землях, завданням яких було врегулювання компенсаційних претензій ромів, що постраждали від нацистських переслідувань [14, р. 227].

Таким чином, на другому етапі боротьби відбулося політичне визнання структури руху

за громадянські права ромів. На відміну від попереднього етапу його формування, коли вирішувалися окремі матеріальні потреби, тепер вся німецька громада сінті та ромів була під опікою організацій, які, у свою чергу, прийняли німецьку схему зареєстрованих товариств, заснованих на фіксованих статутах і з контрольованим бюджетом. Ці об'єднання спрямували свої дії на поліпшення соціально-політичного статусу ромів у Німеччині, оскаржували адміністративні заходи. Безперервність расових переслідувань вони визначили як закономірність. Важливо підкреслити, що «Декларація Шмідта» 1982 р. була значним досягненням у питанні визнання геноциду сінті та ромів у роки Другої світової війни.

До початку третього етапу руху за громадянські права (поч. 1980-х – поч. 1990-х рр.) було підраховано, що кількість німецьких сінті та ромів сягала між 45 тис. і 60 тис. осіб, а це приблизно у два рази більше, ніж їх було до нацистської катастрофи. Крім того, нараховувалося ще близько 30 тис. ромів-гастарбайтерів в основному зі Східної Європи [12, р. 213].

Новий третій етап розпочався з незалежного політичного курсу, що проводився Гамбурзьким Союзом сінті та ромів, і поступовим формуванням інших об'єднань, що не входили у Центральну раду (у Рейнській області, Гессені й інших областях). В організаційному плані цей етап характеризується децентралізацією структури, а також спеціалізацією певних груп усередині руху.

У 1982-1984 рр. роми-біженці, в основному з Югославії, а пізніше з Польщі, зверталися до ромських організацій і просили про надання підтримки у запобіганні депортації до країни свого походження і в отриманні посвідчень на постійне проживання у ФРН. Це питання викликало дискусію усередині Центральної ради і в об'єднаннях, що підпорядковувались їй. Рада доручила своїм асоціаціям-членам не підтримувати іноземних ромів-біженців, стверджуючи, що значна кількість таких осіб, користуючись статусом гостя, може зашкодити іміджу німецьких ромів, таким чином звівши нанівець велику частину досягнень руху за громадянські права.

На відміну від Центральної ради, для Союзу сінті та ромів у м. Гамбург, який очолював Рудко Кавчинський, ігнорування проблем біженців означало зраду принципів та ідеалів руху за громадянські права. Ця організація була зареєстрована у 1980 р. для захисту від переслідувань і утвердження сінті та ромів в якості

національної меншини Німеччини. Крім цього Союз представляв інтереси мігрантів, які з 1960 р. перебували у ФРН в якості робітників і залишилися там назавжди, а також вимушених переселенців з країн Східної та Південно-Східної Європи [11, р. 112]. Основу своєї діяльності організація вбачала у проведенні соціальної роботи, наданні юридичних консультацій і допомозі ромам-біженцям в отриманні права на проживання, або набуття німецького громадянства.

Інші об'єднання, що підтримували ромів-біженців з Югославії та Польщі, з'явилися в інших містах, що у кінці 1980 р. призвело до збільшення кількості ромів-іммігрантів з Югославії у Кельні, Дюссельдорфі, а ромів групи ловарі – у Берліні та Франкфурті-на-Майні. Вони приєдналися до регіональних і національних кампаній, спрямованих на привернення уваги громадськості до важкого становища ромів-біженців. Із середини 1980-х рр. існувало кілька місцевих організацій ромів, такі як Союз ромів у Франкфурті-на-Майні та Кельні, які зародилися внаслідок критики, що Центральна рада нехтувала інтересами ромів, особливо у сфері законодавства про притулок. Здійснюючи свої акції, роми-біженці переймали досвід і стратегію попередніх років, прикладами яких були голодування на місці колишнього концтабору Ноєнгамме, поблизу Гамбурга, у лютому 1989 р., та зведення на сім тижнів табору-притулку для понад п'ятиста біженців улітку 1989 р. [12, р. 57].

На початку 1990 р. громадські дебати активізувалися у зв'язку з приходом декількох тисяч ромів з Румунії та Болгарії, через Східну Німеччину. Їх чотиритижневий марш через Рур у січні 1990 р. завершився указом міністра внутрішніх справ землі Північний Рейн-Вестфалія про надання ромам, які не мали громадянства, права претендувати на проживання без імміграційних процедур. Пізніше указ було відмінено, але тим не менше він був проривом у тій мірі, який очікували роми, щоб успішно оскаржити конституційні питання від імені своєї не німецької меншини. Провокаційні дії та демонстрації поширилися протягом 1990-го року на Північний Рейн-Вестфалію, Баден-Вюртемберг, Бремен, Берлін. Акції протесту у м. Гамбург призвели до видачі посвідчень на тимчасове проживання 1,5 тис. шукачам притулку з Югославії та Польщі.

Зміна організаційної структури громадянського руху збіглася із зміною ідеологічного мислення всередині руху. Таким чином активісти, пройшовши через вирішення проблем, що

постали внаслідок геноциду та дискримінаційної імміграційної політики Німеччини, несли на собі історичну відповідальність за майбутнє руху. Після того, як було утворено союз ромів-біженців з різних країн і груп, ідеологічно-об'єднуючою складовою став панєвропейський ромський націоналізм, який перетнув кордони традиційних кланових структур, родової приналежності та країн походження. Особливий інтерес викликає те, що у Німеччині цей націоналізм черпав свої сили не з Міжнародного союзу ромів, або Всесвітнього конгресу ромів у Геттінгені, а більше через незалежні, місцеві союзи, що співпрацювали з біженцями [7, р. 233].

Таким чином, на третьому етапі спостерігався частковий відхід від головних принципів громадянського руху ромів, спричинений зростанням кількості ромів-біженців зі Східної та Південно-Східної Європи у др. пол. 80-х рр. XX ст. Дії від імені ромів-біженців, яким загрожувала депортація, поставили на порядок денний конституційні вимоги, які залишилися поза увагою руху на перших двох етапах. В організаційному плані, через тиск громадянських акцій, державні органи були змушені вести переговори з представниками конкретних груп ромів, що не входили до Центральної ради, які у результаті створили альтернативу структурам ради.

Четвертий етап руху за громадянські права сінти та ромів (поч. 1990-х – 1995 рр.) характеризується переходом на міжнародний рівень. Перехід був зумовлений ситуацією, що склалася у відносинах між радикально налаштованою частиною руху та німецькими державними установами, а також внаслідок зміщення інтересів провідних організацій ромів від національного до європейського та міжнародного рівня політики.

Інші вирішальні чинники простежувалися у загальному політичному розвитку Німеччини на початку 1990-х рр., а також у контексті політичних змін у Східній Європі. Об'єднання двох німецьких держав спричинило соціально-економічну кризу, яка активізувала ксенофобські настрої у німецькому суспільстві: групи «самооборони» чинили агресивні дії щодо ромів-біженців і робітників-іммігрантів. Поширювалися вимоги вигнати з Німеччини тих, хто прибув у попередні роки без офіційного дозволу на проживання, а також ухвалити поправку до Конституції держави, для того, щоб змінити закон про надання притулку [3, с. 293].

Постанова щодо ромів у землі Північний Рейн-Вестфалія, що анонсувала у 1991 р. нову

політику стосовно біженців, пізніше була перенесена на федеральний уряд. Переглянутий закон «про іноземців» (1992 р.) передбачав передання законодавчих і переговорних повноважень з питань імміграції та надання притулку від урядів земель до федерального уряду, а конституційне право на політичний притулок було обмежене першою в історії поправкою до післявоєнної німецької конституції.

Державна політика ФРН складалася з двосторонніх угод з країнами походження біженців, передбачала розширення німецької допомоги, а також підтримку проектів розвитку, пов'язаних з ромами, в обмін на спрощення допуску репатріантів. У листопаді 1992 р. на підставі цього закону уряд Німеччини уклав з Румунією угоду про репатріацію 50 тис. румунських громадян, більшість з яких була ромами, що не змогли отримати притулок у ФРН. У результаті цього відбувся певний застій у переговорах між представниками ромів-іммігрантів і німецькою владою [9].

Прийняття рішень на підтримку прав ромів Народою з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЕ) у 1990 р., Комісією з прав людини Організації Об'єднаних Націй у 1992 р., а також Радою Європи у 1993 р., і міжнародні події, такі як з'їзд глав урядів Європейського Союзу у Севільї (Іспанія) та спільний семінар Ради Європи та НБСЕ у Варшаві у 1994 р., продемонстрували зрушення у вирішенні проблеми ромів і перенесення дискусії на міжнародну арену. Постійна конференція ромських асоціацій в Європі була створена у якості дискусійного форуму у 1994 р., з метою стати партнером для багатосторонніх організацій та урядів і таким чином захищати громадянські права цієї етнічної спільноти та її культурні особливості [12, р. 61].

У Німеччині ці події зустріли з великим ентузіазмом у колі панєвропейських націоналістів і пробіженськи налаштованих об'єднань. Центральна рада спочатку залишалася осторонь багатьох міжнародних ініціатив. Вона відкрито відхилила пропозиції щодо спеціальних заходів захисту синті та ромів, що були висунуті Радою Європи та Верховним комісаром НБСЕ у справах національних меншин, порівнюючи їх з нацистськими спеціальними законами та дискримінаційними заходами. Але згодом, керівництво ради стурбоване тим, що вирішення всіх питань у міжнародному порядку позбавить її провідної ролі в якості єдиного, офіційно визнаного представника синті та ромів у Німеччині та скоротить її статус до однієї з багатьох рівних організацій на міжнародній арені, приєдналося до міжнародного

обговорення проблем, пов'язаних з німецькими ромами. Крім того, обговорення ідентичності європейських ромів створило фундаментальну ідеологічну проблему для ради, яка від самого початку виступала за визнання етнічної спільноти національною меншиною, яка є невід'ємною частиною німецької нації.

Отже, ідеологічна суперечка навколо меншини та національного статусу ромів в Європі, стала дискусійним питанням. Прагнучи не пропустити важливі події, Центральна рада неохоче почала брати участь у міжнародних заходах, що проводилися Радою Європи та НБСЕ у 1994 р. На своєму першому такому засіданні у Страсбурзі, рада представила документи з обґрунтуванням своєї позиції по синті та ромам як німецької етнічної меншини [5].

Союз синті та ромів у Гамбурзі, який перейменував себе у міжнародних цілях на Національний Конгрес Ромів (НКР), що мав в основі своєї діяльності ромський націоналізм, поступово зменшував німецьку основу оперативного центру. На консультаційному засіданні ОБСЕ у Гаазі у 1993 р. і на Конгресі у Севільї, представники НКР закликали до створення Європейського статуту прав ромів, який би наділяв їх політичними правами європейської нації. Така діяльність була розрахована на довгострокову загальноєвропейську перспективу та була наслідком переходу від коротко- та середньострокового акціонізму, що був типовим для попередніх етапів. НКР зосередився на акумулюванні ресурсів, наданих міжнародними організаціями та приватними закордонними фондами, з метою спрямування їх на інтелектуальні здобутки у галузі інформації й освіти. Таким чином, ромські організації прагнули стати стороною-учасницею у прийнятті рішень у питаннях пов'язаних з ромами, а також мали на меті отримати доступ до фінансування й участі у проектах розвитку. Крім того, міжнародні структури вважалися посередниками між організаціями ромів та урядами, і час від часу використовувалися для передачі повідомлень.

Юридично, синті та роми були визнані національною меншиною зі своєю власною мовою меншини у 1995 р. за активної участі у цьому процесі Центральної Ради на чолі з Романі Розе. 12 червня 1997 р. – німецький Бундестаг ухвалив Закон «про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин», тим самим взявши на себе зобов'язання забезпечувати відповідні умови, що сприятимуть реалізації захисту прав і заборони дискримінації осіб, належних до меншин. Уряд ФРН надав конкретний перелік національних

меншин та етнічних груп, щодо яких Німеччина як держава-учасниця Конвенції застосовуватиме її положення. І серед них – синті та роми німецької державної належності [1, с. 31].

Таким чином, за більш як 50-літню історію руху за громадянські права синті та ромів у Німеччині, спільнота перетворилася на визнану державою національну меншину, яка мала велику кількість представництв у формі організацій, союзів, асоціацій. У прагненні бути визнаною, спільнота вийшла на міжнародний рівень, допомагаючи ромам інших країн.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Котляр О. Правове врегулювання захисту прав національних меншин Німеччини на федеральному рівні. // Адвокат. 2012. № 2. С. 29-33.
2. Рябчук А. Проблема «асоціалів» у нацистській // Спільне. 2012. № 5: Політекономія расизму. С. 79-85. URL: <http://commons.com.ua/problema-asotsialiv-u-natsistskij-n/>
3. Фрейзер А. Цигани. Київ: Видавничий дім «Всесвіт», 2003. 358 с.
4. About the Person: Romani Rose. Chairman of the Central Council of German Sinti and Roma. Heidelberg, 2006. URL: http://www.sintiundroma.de/uploads/media/rrose_longver.pdf
5. Central Council of German Sinti and Roma. URL: <http://www.minderheitensekretariat.de/minderheitenrat/zentr-arat-deutscher-sinti-und-roma/>
6. Eiber L. The Persecution of the Sinti and Roma in Munich

1933-1945. In S. Tebbutt (editor). Sinti and Roma in German-Speaking Society and Literature. Oxford, Berghahn Books, 1998. P. 17-34.

7. Knesebeck J. The Roma Struggle for Compensation in Post-war Germany. Hatfield: University Of Hertfordshire Press, 2011. 263 p.

8. Lewy G. The Nazi persecution of the Gypsies. Oxford: Oxford University Press, 2000. 306 p.

9. Margalit G. Antigypsyism in the Political Culture of the Federal Republic of Germany: A Parallel with Antisemitism? URL: <http://books.openedition.org/ceup/1417>

10. Margalit G. Germany and its Gypsies: A Post-Auschwitz Ordeal. Madison: University of Wisconsin Press, 2002. 305 p.

11. Margalit G. Gypsies in Germany – German Gypsies? Identity and Politics of Sinti and Roma in Germany. In Stauber R. and Vago R. (editors). The Roma. A Minority in Europe. Historical, political and social perspectives. Budapest, Central European University Press, 2007. P. 103-116.

12. Matras Y. The Development of the Romani Civil Rights Movement in Germany 1945-1996. In: S. Tebbutt (editor). Sinti and Roma in German-Speaking Society and Literature. Oxford: Berghahn Books, 1998. P. 49-63.

13. Milton S. Holocaust: The Gypsies. In Totten S. (editor). Century of Genocide: Eyewitness Accounts and Critical Views. 2nd ed. London: Routledge, 1997. P. 161-204.

14. Nationalism, Ethnicity, and Identity: Cross National and Comparative Perspectives // R.F. Farnen (editor). New Brunswick, 2004. 538 p.

15. The Nazi Genocide of the Roma: Reassessment and Commemoration // A. Weiss-Wendt (editor). Oxford, Berghahn Books, 2013. 210 p.

16. The «Society for Threatened Peoples». URL: <https://www.gfbv.de/en/>

Лукиянчук В'ячеслав *Рух за громадянські права синті та ромів у ФРН (1945-1995 рр.)*

Стаття присвячена боротьбі за громадянські права національної меншини синті та ромів у Німеччині після Другої світової війни. Розглянуто особливості становлення організації руху за громадянські права цієї меншини на різних його етапах. Визначено методи та засоби вирішення основних проблем спільноти у ФРН. Досвід боротьби синті та ромів Німеччини за свої права демонструє, що навіть найбільш дискримінована громада має можливість впливати на своє майбутнє.

Ключові слова: синті та роми, реституція, дискримінація, інтеграція, громадянські права, ФРН

Лукиянчук Вячеслав *Движение за гражданские права синти и ромов в ФРГ (1945-1995 гг.)*

Статья посвящена борьбе за гражданские права национального меньшинства синти и ромов в Германии после Второй мировой войны. Рассмотрены особенности становления организации движения за гражданские права этого меньшинства на разных его этапах. Определены методы и средства решения основных проблем сообщества в ФРГ. Опыт борьбы синти и ромов Германии за свои права показывает, что даже самая дискриминированная община имеет возможность влиять на свое будущее.

Ключевые слова: синти и роми, реституция, дискриминация, интеграция, гражданские права, ФРГ

Lukiiianchuk Viacheslav *Sinti and Roma civil rights movement in FRG (1945-1995)*

The article is devoted to the fight for the civil rights of the national minorities – Sinti and Roma – in Germany after World War II. The important feature of this process is its non-violent nature. The peculiarities of the formation of the organization of the movement for the civil rights of these minorities at different stages are reviewed. Furthermore, the driving forces of this movement as well as the methods and means of solving the main problems of the community in FRG at various stages are determined.

The struggle of Sinti and Roma for civil rights in Germany began after the Second World War under the condition of prolonging discriminatory practices against these ethnic minorities. The main goal pursued by the leaders of this movement was to eliminate these manifestations towards the Roma community members who were citizens of the Federal Republic of Germany, as well as to help Roma refugees, who could be deported back to Germany. During the first postwar years the activists were engaged in helping the Roma in solving private material matters and problems with the restitution of their German citizenship, and in the coming decades, were united in organizations and unions that solved the Sinti and Roma community issues at the land and federal levels. Subsequently, the organizations that defended rights and freedom of Roma people in FRG came to the European and international level to engage with international organizations in order to solve the problems of the ethno-community.

The experience of the struggle of Sinti and Roma in Germany for its rights demonstrates that even the most discriminated community has the ability to influence its future. During the second half of the twentieth century, the leading organizations that defended Sinti and Roma's interests in Germany have achieved the recognition of this ethnic community as a separate national minority with its own language.

Keywords: Sinti and Roma, restitution, discrimination, integration, civil rights, FRG

Рецензенти:

Тихонов А.К., д.і.н., професор

Шкляж Й.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 03.11.2017 р.